

Євхаристійні відносини між православними Церквами в ХХІ столітті: виклики, конфлікти та перспективи співпраці

протоієрей Андрій Маланяк

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2024-12-164>

Анотація. Стаття пропонує комплексний аналіз відносин між православними церквами в умовах сучасності, особливо акцентуючи на проблематиці, яка виникає через геополітичні, соціокультурні та релігійні розбіжності. Основною темою статті є дослідження конфліктів, таких, як питання євхаристійного спілкування та канонічних суперечок між Помісними Православними церквами в ХХІ столітті, які стали вирішальними у контексті міжцерковних відносин і виявили вплив політичних чинників на церковне життя. Особлива увага приділяється питанням євхаристійних відносин між Помісними церквами Балкан у їх співвідношенні з Православною Церквою України і наслідки їх впливу на стосунки між Константинопольським та Московським патріархатами. Також висвітлюється роль Всеправославних соборів та інших формальних зустрічей, які сприяють вирішенню наявних конфліктів і сприяють зміцненню євхаристійної єдності через спільне вирішення проблем. Розглядаються конкретні випадки, як от питання автокефалії Македонської православної церкви, які також впливають на загальний стан євхаристійних відносин. У статті аналізується вплив політичних подій, культурних відмінностей та канонічних суперечок на стан єдності православного світу. У контексті майбутніх ініціатив пропонується розглядати нові шляхи співпраці, зокрема через збільшення діалогу та спільних богослужінь, які можуть згуртувати православні церкви. Окремо розглядається вплив глобалізації на євхаристійні відносини, підкреслюється, як транснаціональні процеси можуть впливати на церковні структури та ідентичності. Важливу роль у цьому процесі можуть відігравати спільні соціальні та культурні проекти, які сприяють зміцненню взаєморозуміння та співпраці між церквами. Ця стаття відкриває важливі перспективи для розуміння та подолання викликів у православному світі в ХХІ столітті, пропонуючи шляхи досягнення більшої єдності через спільні зусилля та визнання різноманітності.

Ключові слова: *євхаристія, автокефалія, церковна політика, релігійні конфлікти, екуменізм.*

Постановка проблеми. Постановка наукової проблеми та її значення полягає в комплексі викликів, конфліктів та можливостей для співпраці, які виникають у контексті сучасних геополітичних, соціальних і церковних змін. Ця проблема має глибокі корені в історичних подіях і канонічних традиціях, однак у сучасному світі вона набуває нових вимірів через глобалізацію, політичні конфлікти та внутрішні реформи в православних церквах. Сучасні конфлікти, такі, як суперечки між Московським і Вселенським патріархатами щодо автокефалії деяких православних церков, підкреслюють значення цієї проблеми. Водночас, пошук шляхів для подолання конфліктів і встановлення міцних євхаристійних відносин між церквами залишається актуальним завданням для всього православного світу.

Метою є дослідження та аналіз сучасних євхаристійних відносин між православними церквами в ХХІ столітті, зокрема, визначення основних викликів та конфліктів, що постають перед ними, а також окреслення перспектив для майбутньої співпраці та зміцнення єдності. У рамках цього дослідження стаття ставить завдання:

- Проаналізувати історичний контекст, що вплинув на сучасні євхаристійні відносини між православними церквами.
- Оцінити вплив геополітичних, канонічних та внутрішніх церковних факторів на євхаристійні відносини.
- Визначити конкретні конфлікти, що мають місце у відносинах між православними церквами сьогодні.
- Дослідити можливості та шляхи для екуменічного діалогу та співпраці між церквами.
- Запропонувати практичні рекомендації щодо подолання наявних розбіжностей та зміцнення євхаристійної єдності православного світу.

Аналіз досліджень проблеми. Серед сучасних християнських богословів та дослідників, які прямо чи опосередковано торкалися питання проблематики євхаристійних відносин між православними церквами у своїх працях, є Вселенський патріарх Варфоломій, прот. Василь Лозовицький, прот. Віталій Клос, Саган Олександр Назарович та Андреа Богдановський.

Виклад основного матеріалу. Традиція Всеpravославних соборів почалася ще в ранній Церкві із Вселенських Соборів, перший з яких відбувся в 325 році в Нікеї. Ці ранні собори були скликані для вирішення основоположних теологічних суперечок, євхаристійних відносин, конфліктів з приводу канонічних територій та формування основ православної доктрини.

Протягом історії такі зібрання мали великий вплив на розвиток християнської теології та канонічного права.

Всеpravославний собор, який відбувся в червні 2016 року на Криті, став важливою подією в історії сучасного pravославного світу. Зібравши представників багатьох автокефальних pravославних церков, Собор мав на меті обговорити та вирішити актуальні питання та виклики, що стояли перед pravославними церквами. Всеpravославний собор був значущою подією в житті Pravославної церкви, бо зібрав разом представників усіх автокефальних (незалежних) pravославних церков для обговорення важливих питань віри, канонів, адміністрації та взаємодії із сучасним світом. Такий Собор має глибоке історичне коріння та й сьогодні відіграє ключову роль у формуванні pravославної доктрини та політики. Критський Собор 2016 року, став першим зібранням цього роду за останні майже тисячу років.

Нікео-Царгородський Символ віри є ключовим догматичним документом, який висловлює основні положення християнської віри і єднає всіх pravославних християн у спільній вірі та богослужінні, тому в єдиній святій соборній і апостольській Церкві немає централізованої влади, це зірки що складають сузір'я незалежних церков, які на Соборах діють як один організм¹.

На жаль, такі Помісні церкви, як Російська, Антіохійська, Грузинська та Болгарська pravославні церкви не брали в ньому участь.

Російська pravославна церква відмовилася від участі через незгоди з деякими питаннями на порядку денному та участю інших церков. Мотивуючи тим, що не всі питання були достатньо узгоджені між церквами, причина відсутності Антіохійської церкви пов'язана з тривалим канонічним конфліктом з Єрусалимським патріархатом щодо юрисдикції Катару. Цей конфлікт не був вирішений до початку Собору, що стало причиною їхньої відмови від участі. Грузинська церква мала занепокоєння щодо деяких документів, представлених на Соборі, зокрема з приводу питань, які вони вважали невідповідними традиційним pravославним поглядам. Болгарська церква висловила незгоду з деякими аспектами порядку денного та процедурою підготовки документів, вважаючи, що їхні пропозиції не були належним чином враховані².

Хоча Всеpravославний собор мав потенціал значно більше сприяти вирішенню конфліктів, їх ефективність іноді обмежена політичними розбіжностями, націоналістичними тенденціями серед деяких церков, що бачать лише

¹ Вселенський Патріарх Варфоломій. Віч-на-віч із Тайною. Православне християнство у сучасному світі. Київ: Дух і Літера, 2011. С. 68.

² Holy and Great Council of Orthodox Church, News Bulletin 21 June, 2016, URL: <https://holycouncil.org/news-bulletin-number-1> (дата звернення: 17.07.2024).

свої прагнення, а також різноманітними складнощами в досягненні консенсусу, відводячи євхаристичну єдність на другий план. У майбутньому такі Всеправославні собори, як цей, відкривають значні перспективи для православ'я. Вони можуть служити потужними інструментами для сприяння миру та діалогу між церквами, особливо в контексті глобальних релігійних та політичних напружень. Використання сучасних технологій може покращити комунікацію та співпрацю між церквами, дозволяючи більшій кількості учасників брати участь у діалозі. Освітні програми та культурний обмін можуть сприяти глибшому розумінню культурних та історичних контекстів різних церков, виховуючи нове покоління лідерів. Також існує потенціал для розвитку екуменічного співробітництва з іншими християнськими конфесіями, сприяючи глобальній християнській єдності. Всеправославні собори, таким чином, продовжують відігравати ключову роль у формуванні майбутнього православної церкви, її ролі та впливу в сучасному світі, попри численні виклики, які вони зустрічають.

Один із найважливіших викликів сучасних євхаристійних відносин – це геополітична напруга між країнами, де знаходяться православні церкви. Одним із прикладів є конфлікт між Російською та Українською православними церквами, який посилювався після надання автокефалії Православній церкві України (ПЦУ) в 2019 році. Цей крок був визнаний Вселенським патріархом, але викликав різку реакцію з боку Московського патріархату, що призвело до розриву євхаристійного спілкування між ними.

Значний прогрес у питанні автокефалії було досягнуто в 2018-2019 роках. 11 жовтня 2018 року Синод Вселенського Патріархату оголосив про відновлення ставропігії в Україні, а також про скасування акту 1686 року, який передав Київську митрополію під юрисдикцію Москви. Російська православна церква 15 жовтня 2018 року в Мінську на засіданні синоду прийняла рішення розірвати спілкування з Константинопольською православною церквою³.

Це рішення поклало початок легалізації автокефального статусу новоствореної Православної Церкви України (ПЦУ). Як уже відомо, 15 грудня 2018 року в Києві відбувся Об'єднавчий Собор, на якому було офіційно проголошено створення ПЦУ та обрано її першого Предстоятеля – митрополита Епіфанія. 6 січня 2019 року Вселенський Патріарх Варфоломій вручив Томос про автокефалію ПЦУ, визнаючи її незалежність⁴. Рішення про авто-

³ В УПЦ МП пояснили наслідки рішення РПЦ розірвати стосунки з Константинополем. URL: <https://tsn.ua/politika/v-upc-mp-poyasnili-naslidki-rishennya-rpc-rozirvati-stosunki-z-konstantinopolem-1233561.html> (дата звернення: 24.10.2024).

⁴ Клас Віталій, прот. Автокефалія Української Церкви: огляд від Хрещення до Синодального Томосу. Київ, 2019. С. 175.

кефалію УПЦ не було однозначно сприйняте у світовій православній спільноті. Російська православна церква рішуче засудила ці кроки та розірвала євхаристійне спілкування з Константинополем, що призвело до серйозного розколу в православному світі. Деякі інші Помісні Церкви, такі, як Польська та Сербська православні церкви, також висловили свою незгоду з рішенням Вселенського Патріархату.

Польська православна церква не визнала Православну Церкву України (ПЦУ) як канонічну та утримується від спілкування з нею. Рішення Синоду Польської православної церкви від 2018 року, підтверджене 2 квітня 2019 року, наголошує, що підтримка автокефалії для України має здійснюватися «відповідно до догматичних і канонічних норм» для всієї Православної Церкви, а не на основі рішень, пов'язаних із «групою розкольників». Вони вважають, що ті, хто залишив церкву і не має канонічних свячень, не можуть представляти її інтереси. У рішенні також зазначено, що Польська церква визнає лише УПЦ під керівництвом Митрополита Онуфрія як канонічну православну структуру в Україні⁵.

Сербська православна церква не визнає Православну Церкву України (ПЦУ) як канонічну та не підтримує з нею спілкування. Її позиція була висловлена у листопаді 2018 року та підтверджена у подальших заявах, зокрема 13 березня 2019 року. Сербська церква вважає, що ПЦУ є штучною «конфедерацією розкольників» і визнає лише Українську православну церкву під керівництвом Митрополита Онуфрія як єдину канонічну церкву в Україні⁶.

Румунська православна церква на жаль не дала конкретики з приводу налагодження євхаристійних відносин. На засіданні 21 лютого 2019 року Священний Синод Румунської православної церкви під головуванням Патріарха Данила обговорив церковну ситуацію в Україні. Було відзначено, що українська церковна криза триває вже 30 років і Вселенський Патріархат надав Томос про автокефалію для вирішення цього конфлікту. Проте, Румунська православна церква наголосила, що проблема єдності в Україні залишається невирішеною через значну російськомовну спільноту, яка підтримує зв'язки з Московським патріархатом.

Синод висловив занепокоєння щодо румуномовних парафій на Північній Буковині, зокрема 127 парафій, які перебувають під юрисдикцією Української православної церкви Московського патріархату. Для захисту

⁵ Kancelarii Św. Soboru Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego 2 kwietnia 2019 URL: <https://www.orthodox.pl/komunikat-kancelarii-sw-soboru-biskupow-9/> (дата звернення: 26.10.2024).

⁶ Position of the Serbian Orthodox Church on the Ukrainian question URL: https://www.easterndiocese.org/news_190303_4 (дата звернення: 26.10.2024).

їхньої етнічної та мовної ідентичності Румунська церква закликала отримати письмові гарантії від української церковної та державної влади. Умови включають право румунських парафій організуватися в окремий румунський вікаріат, а також підтримку від Румунського патріархату, включаючи богослужбову літературу рідною мовою. Також Синод закликав до діалогу між Московським і Вселенським патріархатами для збереження єдності віри і встановлення спільної євхаристійної єдності⁷.

Невід'ємним елементом євхаристійного спілкування є канонічне визнання, яке є процесом, за допомогою якого одна церква офіційно визнає іншу церкву, як легітимну і діючу відповідно до канонічного права, тобто встановлених церковних правил і традицій. Наприклад, Македонська православна церква (МПЦ) виникла в 1967 році, коли вона проголосила свою автокефалію від Сербської православної церкви. Цей крок не був визнаний жодною з інших православних церков, включаючи Константинопольський Патріархат, що призвело до ізоляції МПЦ у православному світі. Сербська православна церква продовжувала вважати Македонську церкву своєю автономною частиною і відмовлялася визнати її автокефалію. На початку XXI століття ситуація почала змінюватися. У травні 2022 року Константинопольський Патріархат визнав Македонську православну церкву як канонічну, але не надав їй автокефалію, залишивши це питання відкритим. Проте це рішення стало значним кроком уперед, оскільки воно дозволило МПЦ брати участь у євхаристійних відносинах з іншими православними церквами⁸. А в червні 2022 року Сербська православна церква визнала автокефалію Македонської православної церкви, що стало важливим історичним кроком і фактично завершило десятиліття конфлікту між цими церквами. Це рішення було схвалене на спільній літургії, проведеній предстоятелями обох церков. В ареалі євхаристійних відносин Македонська церква дещо прохолодно віднеслася до Православної Церкви України 28 березня 2023 року на засіданні Святішого Синоду Македонської православної церкви (Архієпископії Охридської) прийнято рішення не вступати в євхаристійне спілкування з ієрархами Православної Церкви України (ПЦУ) до остаточного врегулювання її статусу у всьому православному світі.

⁷ A început prima şedinţă a Sf. Sinod din 2019. Ce subiecte sunt pe ordinea de zi URL: <https://basilica.ro/a-inceput-prima-sedinta-a-sf-sinod-din-2019-ce-subiecte-sunt-pe-ordinea-de-zi/> (дата звернення: 26.10.2024).

⁸ Αποφάσεις της Αγίας και Ιεράς Συνόδου σχετικά με το εκκλησιαστικό θέμα του Κράτους της Βορείου Μακεδονίας URL: <https://ecpatr.org/%ce%b1%cf%80%ce%b9%cf%86%ce%ac%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%ce%b3%ce%af%ce%b1%cf%82-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%b9%ce%b5%cf%81%ce%ac%cf%82-%cf%83%cf%85%ce%bd%cf%8c%ce%b4%ce%b9%cf%85-3/> (дата звернення: 16.07.2024).

Це рішення було прийнято на основі канонічних розбіжностей і геополітичних міркувань. Македонська православна церква вважає ПЦУ неканонічною церквою через те, що її автокефалія була надана Вселенським Патріархатом без узгодження з Московським патріархатом, що призвело до розколу між Константинополем і Москвою. Це створює напруження в православному світі та ускладнює євхаристійне спілкування між церквами⁹.

Продовжуючи, треба сказати, що Румунська православна церква офіційно визнала автокефалію Македонської православної церкви – Охридської архієпископії (МПЦ-ОА). Це визнання було надане під час першої робочої сесії Священного Синоду Румунської православної церкви 9 лютого 2023 року. Румунська церква прийняла Томос, виданий Сербським патріархатом 5 червня 2022 року, який проголошував автокефалію МПЦ-ОА. Це рішення підкреслює підтримку Румунської церкви щодо автокефалії МПЦ-ОА та її прагнення до єдності в православному світі¹⁰. Співслужіння між ієрархами МПЦ-ОА та Румунської православної церкви також підтверджує їхні міцні взаємини. Наприклад, румунські клірики співслужили з македонськими під час богослужінь у Єрусалимі, що свідчить про їхню готовність до подальшої співпраці та взаємодії.

З політичної точки зору МПЦ – Охридської архієпископії прагне зберегти нейтральну позицію у конфлікті між Україною та Росією, уникаючи активного втягування в політичні суперечки. Відмова від спілкування з ПЦУ також відображає бажання МПЦ-ОА уникнути конфліктів з іншими великими церковними центрами, такими, як Москва і Константинополь¹¹. Македонська православна церква (Охридська архієпископія) отримала визнання своєї автокефалії від Російської православної церкви (РПЦ) під час регулярної сесії Священного Синоду РПЦ 25 серпня 2022 року. Це рішення стало важливим кроком у зміцненні зв'язків між двома церквами. РПЦ офіційно визнала МПЦ-ОА як автокефальну сестринську церкву і внесла ім'я її предстоятеля в список предстоятелів, які поминаються під час звершення Літургії – Блаженнішого Архієпископа Стефана Охридського і Македонського, також і до священних диптихів¹².

⁹ Macedonian Church rejects communion with ukrainian schismatics URL: <https://orthochristian.com/152856.html> (дата звернення: 16.07.2024).

¹⁰ Andreja Bogdanovski. Is The Macedonian schism healed? URL : <https://orthodoxyindialogue.com/2022/05/13/is-the-macedonian-schism-healed-by-andreja-bogdanovski/>. (д. з. 17.02.2024)

¹¹ Archdiocese of Ohrid: We are the guardian of our name as the Orthodox Church of Macedonia. URL: <https://orthodoxtimes.com/archdiocese-of-ohrid-we-are-the-guardian-of-our-name-as-the-orthodox-church-of-macedonia/> (дата звернення: 20.07.2024)

¹² РПЦ визнала автокефалію Охридської Ариєпископії URL: https://risu.ua/rpc-viznala-avtokefaliyu-orhidskoyi-ariyepiskopiyi_n131796 (дата звернення: 20.07.2024).

Відносини між РПЦ та МПЦ-ОА є теплими, що підтверджується участю представників обох церков у спільних богослужіннях та заходах. Наприклад, у 2022 році ієрархи Македонської та Російської церков співслужили під час Всенічного бдіння та Божественної літургії в Єрусалимі, що є важливим свідченням з одного боку єдності та перспектив співпраці між цими церквами, а з іншого – простежується боротьба РПЦ за першість у світовому православ'ї¹³.

Варто торкнутися євхаристійних відносин між Православною Церквою України (ПЦУ) та Болгарською православною церквою. Слід зазначити, що співслужіння, яке відбулось весною 2024 року, стало важливою подією в міжправославних відносинах. Це співслужіння свідчить про підтримку та єдність між Помісними православними церквами. Обидві церкви мають спільні духовні й культурні корені, а їхнє служіння разом – підкреслює важливість єдності серед православних церков, особливо в умовах сучасних викликів. Після смерті Патріарха Болгарського Неофіта Предстоятель Православної Церкви України (ПЦУ) Митрополит Епіфаній відвідав Софію для участі в похоронних заходах, які відбулися 16 березня 2024 року, а також висловив співчуття митрополиту Іоану, тимчасово виконуючому обов'язки очільника Болгарської церкви і молився біля гробу покійного патріарха. Чин відспівування очолив Вселенський Патріарх Варфоломій, що свідчить про солідарність і підтримку ПЦУ в міжнародній православній спільноті. Цей акт співслужіння підкреслив близькі відносини між ПЦУ та Болгарською православною церквою і став важливим моментом у розвитку міжправославних відносин на тлі визнання ПЦУ серед інших церковних спільнот¹⁴.

Великою мірою всі територіальні та юрисдикційні конфлікти, на кшталт таких, що виникли під час автокефалії Православної Церкви України, вимагають виваженого та об'єктивного обговорення. Собори можуть забезпечити необхідний нейтральний ґрунт для розгляду таких справ та ухвалення рішень, які враховують інтереси всіх сторін. Процес спільного рішення конфліктів на Всеправославному соборі допомагає зміцнювати внутрішню солідарність серед православних церков. Це сприяє створенню більш міцних та стійких відносин, які можуть ефективно протистояти зовнішнім викликам та сприяти спільній місії церкви у світі.

¹³ Macedonian concelebrations with Jerusalem, Romanian, Bulgarian, Russian, Serbian, Greek, Ukrainian churches in holy land. URL: <https://orthochristian.com/148429.html> (дата звернення: 21.07.2024).

¹⁴ Предстоятель ПЦУ молився під час відспівування спочилого Патріарха Болгарського Неофіта URL :<https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/predstoyatel-ptsu-molyvsya-pid-chas-vidspivuvannya-spochylogo-patriarha-bolgarskogo-neofita/> (дата звернення: 24.10.2024).

Перспективи майбутньої співпраці між православними церквами відкривають широкі можливості для покращення євхаристійних відносин через різноманітні форми діалогу, спільних ініціатив та вдосконалення комунікаційних засобів. Центральним аспектом цієї співпраці є зміцнення діалогу, який може бути досягнутий через регулярні зустрічі, конференції та симпозиуми на різних рівнях церковної ієрархії. Керуючись принципами відкритого православ'я, предстоятель ПЦУ Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній також має на меті підтримувати єдність і співпрацю між Помісними православними церквами, ведучи відкритий обмін богословськими поглядами та духовними традиціями¹⁵.

Це передбачає не лише взаємне визнання святих таїнств і участь вірян у літургії, але й участь у різноманітних церковних заходах у будь-якій помісній церкві. Такі зустрічі сприяють відкритому обміну думками, підвищують рівень взаємної довіри та поваги, створюють умови для вирішення наявних конфліктів. Розробка спільних освітніх програм та культурних проєктів може допомогти церковним громадам краще розуміти один одного та цінувати спільну спадщину. Програми обміну студентами між богословськими академіями, організація міжнародних молодіжних таборів та культурні проєкти, що відображають православну традицію, є прекрасними засобами для розбудови міжцерковних відносин. Використання сучасних технологій у комунікаціях може значно покращити ефективність міжцерковного діалогу, роблячи обмін інформацією швидшим і доступним для ширшої аудиторії. Це, у свою чергу, допоможе уникнути непорозумінь та забезпечити актуальність усіх рішень, прийнятих на міжцерковному рівні.

Глобалізаційні процеси мають значний вплив на євхаристійні відносини між православними церквами, пропонуючи різноманітні виклики та можливості для зміцнення міжцерковного діалогу і співпраці. Підвищена мобільність населення веде до формування різноманітних парафій, що змушує церкви адаптувати свої літургійні практики та підходи до пастирського служіння для задоволення потреб вірян з різних культурних та традиційних прошарків, адже Ісус Христос навчає, що треба мати любов між собою, бо це пряма ознака того, що всі члени Церкви Христової намагаються Його наслідувати (Ін. 13:35). Це також спонукає до глибшого міжправославного культурного обміну і взаєморозуміння, що може сприяти зміцненню євхаристійної єдності.

¹⁵ Лозовицький В. Принципи «Відкритого Православ'я» у богослов'ї Митрополита Київського і всієї України Епіфанія. Культурологічний альманах. 4 (Груд 2023). С. 14. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.2>

Інтенсифікація комунікацій через глобальні мережі, такі, як Інтернет та соціальні медіа, відкриває нові шляхи для швидкого та ефективного спілкування між церквами, що дозволяє оперативно обмінюватися інформацією та координувати дії на міжнародному рівні. Такі технології можуть також підтримувати регулярний діалог між церковними лідерами, сприяючи розв'язанню канонічних суперечок та вирішенню конфліктних ситуацій.

З іншого боку, глобалізація вносить зміни у сферу ідентичності, зокрема релігійної, вимагаючи від церков рефлексії щодо їхньої ролі в сучасному світі та адаптації до нових культурних та соціальних реалій. Це може вести до тенденцій як на зближення, так і на консервативні реакції відповідно до зовнішніх впливів. Економічні аспекти глобалізації також впливають на церковні структури, оскільки змінюються джерела фінансування і розподіл ресурсів, що може впливати на церковні програми та проекти. Крім того, соціокультурні зміни, спричинені глобалізацією, ставлять перед церквами виклики адаптації до змін стосовно релігії гендерних осіб, моралі та інших аспектів, вимагає від церковного лідерства гнучкості та відкритості. В умовах глобалізації православні церкви зіштовхуються з необхідністю не лише зберігати традиції, але й водночас адаптуватися до швидко змінюваного суспільного контексту, правильно навчаючи і твердо відстоюючи Христові істини, що вимагають здатності до інновацій та глобального мислення в рамках православного богослов'я та практики.

Висновки. У сучасному світі євхаристійні відносини між православними церквами зазнають значних викликів та конфліктів, однак також мають великі перспективи для співпраці та зміцнення єдності. Основні виклики полягають у геополітичних напруженнях, культурних відмінностях та канонічних суперечках, які суттєво впливають на стан єдності православного світу. Аналіз сучасних конфліктів, таких, як питання автокефалії Православної Церкви України та Македонської православної церкви, демонструє значний вплив політичних та канонічних факторів на євхаристійне спілкування.

Одним із ключових інструментів для подолання цих викликів є Всеправославні собори, які мають потенціал для вирішення конфліктів та зміцнення єдності через спільне обговорення та прийняття рішень. Критський собор 2016 року став важливою подією, яка показала, що всеправославні зібрання можуть сприяти вирішенню актуальних питань, хоча їхня ефективність іноді обмежується політичними розбіжностями та націоналістичними тенденціями.

Перспективи майбутньої співпраці між Помісними православними церквами включають збільшення діалогу та спільних богослужінь, які можуть згуртувати православні церкви. Слушно зауважив Олександр Назарович Саган про те, що на прикладі Православної Церкви України площа все-

ленських відносин повинна залежати від стратегічних пріоритетів, таких, як освітній та просвітній напрямки, відхід від наративів, які під призмою кано-нічності нав'язує РПЦ, для кожної Помісної церкви важлива присутність в інформаційному просторі, активізація в зовнішньоцерковній діяльності, робота із налагодження Євхаристійного єднання зі Помісними церквами та активна участь у міжцерковних заходах¹⁶.

Спільні соціальні та культурні проекти, освітні програми та культур-ний обмін можуть сприяти взаєморозумінню та співпраці між церквами. Глобалізація відкриває нові можливості для комунікації та співпраці, проте також вимагає від церков адаптації до нових культурних та соціальних реалій, зберігаючи при цьому традиції та канонічні основи.

Загалом, досягнення єдності православного світу вимагає спільних зусиль, відкритості до діалогу та визнання різноманітності.

Використання сучасних технологій і глобальних комунікацій може спри-яти швидкому й ефективному обміну інформацією та координації дій на міжнародному рівні. Важливу роль у цьому процесі можуть відігравати Всеправославні собори та інші форми зустрічей, що сприятимуть зміц-ненню євхаристійної єдності та вирішенню наявних конфліктів.

Список джерел і літератури:

1. *Біблія*. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов. Видано з благосл. Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Епіфанія / пер. Українського Біблійного Товариства. 2-ге вид. Київ : Українське Біблійне Товариство, 2023. 1373 с.
2. *Вселенський Патріарх Варфоломій*. Віч-на-віч із Тайною. Православне християн-ство у сучасному світі. Київ: Дух і Літера, 2011. 360 с.
3. В УПЦ МП пояснили наслідки рішення РПЦ розірвати стосунки з Константинополем. URL: <https://tsn.ua/politika/v-upc-mp-poyasnili-naslidki-rishennya-rpc-rozirvati-stosunki-z-konstantinopolem-1233561.html> (дата звер-нення: 24.10.2024).
4. *Клос Віталій, прот.* Автокефалія Української Церкви: огляд від Хрещення до Синодального Томосу. Київ, 2019. 189,[3] с.
5. *Лозовицький В.* Принципи «Відкритого Православ'я» у богослов'ї Митрополита Київського і всієї України Епіфанія. Культурологічний альманах. 4 (Груд 2023). С. 12–19. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.2>

¹⁶ Саган О. Н. Бліц-інтерв'ю в часописі «Церква і суспільство» №1 (березень 2024) С. 42-43.

6. Предстоятель ПЦУ молився під час відспівування спочилого Патріарха Болгарського Неофіта. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/predstoyatel-ptsu-molyvsya-pid-chas-vidspivuvannya-spochylogo-patriarha-bolgarskogo-neofita/> (дата звернення: 24.10.2024).
7. Саган О. Н. Бліц-інтерв'ю в часописі «Церква і суспільство». 1 (березень 2024). С. 100.
8. РПЦ визнала автокефалію Охридської Ариєпископії URL: https://risu.ua/rpc-viznala-avtokefaliyu-orhidskoyi-ariyeriskopiyi_n131796 (дата звернення: 20.07.2024).
9. Andreja Bogdanovski. Is The Macedonian schism healed? URL : <https://orthodoxyindialogue.com/2022/05/13/is-the-macedonian-schism-healed-by-andreja-bogdanovski/> (дата звернення 17.02.2024).
10. Archdiocese of Ohrid: We are the guardian of our name as the Orthodox Church of Macedonia. URL: <https://orthodoxtimes.com/archdiocese-of-ohrid-we-are-the-guardian-of-our-name-as-the-orthodox-church-of-macedonia/> (дата звернення: 20.07.2024).
11. Holy and Great Council of Orthodox Church, News Bulletin 21 June, 2016, URL: <https://holycouncil.org/news-bulletin-number-1> (дата звернення: 17.07.2024).
12. Macedonian Church rejects communion with ukrainian schismatics URL: <https://orthochristian.com/152856.html> (дата звернення: 16.07.2024).
13. Position of the Serbian Orthodox Church on the Ukrainian question URL: https://www.easterndiocese.org/news_190303_4 (дата звернення: 26.10.2024).
14. Macedonian concelebrations with Jerusalem, Romanian, Bulgarian, Russian, Serbian, Greek, Ukrainian churches in holy land. URL: <https://orthochristian.com/148429.html> (дата звернення: 21.07.2024).
15. Position of the Serbian Orthodox Church on the Ukrainian question URL: https://www.easterndiocese.org/news_190303_4 (дата звернення: 26.10.2024).
16. Αποφάσεις της Αγίας και Ιεράς Συνόδου σχετικά με το εκκλησιαστικό θέμα του Κράτους της Βορείου Μακεδονίας URL: <https://ecpatr.org/%ce%b1%cf%80%ce%bf%cf%86%ce%ac%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%ce%b3%ce%af%ce%b1%cf%82-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%b9%ce%b5%cf%81%ce%ac%cf%82-%cf%83%cf%85%ce%bd%cf%8c%ce%b4%ce%bf%cf%85-3/> (дата звернення: 16.07.2024).
17. A început prima şedinţă a Sf. Sinod din 2019. Ce subiecte sunt pe ordinea de zi URL: <https://basilica.ro/a-inceput-prima-sedinta-a-sf-sinod-din-2019-ce-subiecte-sunt-pe-ordinea-de-zi/> (дата звернення: 26.10.2024).
18. Kancelarii Św. Soboru Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego 2 kwietnia 2019 URL: <https://www.orthodox.pl/komunikat-kancelarii-sw-soboru-biskupow-9/> (дата звернення: 26.10.2024). (дата звернення: 16.07.2024).

References:

1. *Bibliia* (2023). Sucasnyj pereklad z davn'ojevrejs'koi ta davn'ohrec'koi mov. Vydano z blahoslovennia Blazhenijshoho Mytropolyta Kyivs'koho i vsiiei Ukrainy Epifaniia (Bible. The Holy Scriptures of the Old and New Testaments in Ukrainian Translation with Parallel Passages and Appendices. Kyiv: Ukrainian Bible Society, 2023) [in Ukrainian].
2. *Vselenskyj Patriarh Varfolomij* (2011). Vich-na-vich iz Tajnoiu. Pravoslavne khrystianstvo u suchasnomu sviti (Ecumenical Patriarch Bartholomew. Facing the Mystery: Orthodox Christianity in the Contemporary World. Kyiv: Dukh i Litera.) [in Ukrainian].
3. V UPC MP poiasnyly naslidky rishennia RPC rozirvaty stosunky z Konstantynopolem (Explanation by UOC-MP on the consequences of the ROC's decision to break ties with Constantinople. URL: <https://tsn.ua/politika/v-upc-mp-poyasnili-naslidki-rishennya-rpc-rozirvati-stosunki-z-konstantinopolem-1233561.html> (accessed: 24.10.2024)) [in Ukrainian].
4. *Klos Vitalij, prot.* (2019) Avtokefaliia Ukrai'ns'koi Tserkvy: ohliad vid Khreshchennia do Synodal'noho Tomosu (Klos, Vitaliy. Autocephaly of the Ukrainian Church: Overview from Baptism to Synodal Tomos. Kyiv.) [in Ukrainian].
5. *Lozovytskyj V.M.* (2023) Pryntsypy «Vidkrytoho pravoslav'ia» u bohoslov'i Mytropolyta Kyivs'koho i vsiiei Ukrainy, Epifaniia (Lozovytskyi, V.M. Principles of "Open Orthodoxy" in the Theology of the Metropolitan of Kyiv and All Ukraine Epiphanius. Cultural Studies Almanac., No. 4 (December), pp. 12–19. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.2>) [in Ukrainian].
6. Predstoiatel' PCU molyvsia pid chas vids'pivuvannia spochyloho Patriarkha Bolhars'koho Neofita (Metropolitan Epiphanius of OCU prayed at the funeral service for the late Bulgarian Patriarch Neophyte. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/predstoyatel-ptsu-molyvsya-pid-chas-vidspivuvannya-spochylogo-patriarha-bolgarskogo-neofita/> (accessed: 24.10.2024)) [in Ukrainian].
7. *Sahan O.N.* (2024) Blits-interv'iu v chasopysi «Tserkva i suspil'stvo» (Sahan, O.N. Blitz-interview in the journal Church and Society.) [in Ukrainian].
8. RPC vyznala avtokefaliu Okhryd's'koi Ar'iepyskopii (ROC recognized the autocephaly of the Ohrid Archbishopric. URL: https://risu.ua/rpc-viznala-avtokefaliyu-orhidskoyi-ariiepiskopiyi_n131796 (accessed: 20.07.2024)) [in Ukrainian].
9. *Andreja Bogdanovski.* Is The Macedonian Schism Healed? URL: <https://orthodoxyindialogue.com/2022/05/13/is-the-macedonian-schism-healed-by-andreja-bogdanovski/> (accessed: 17.02.2024) [in English].
10. Arkhidiotse Okhrid: My ie khranitelem svoho imeni yak Pravoslavna Tserkva Makedonii (Archdiocese of Ohrid. «We are the guardian of our name as the Orthodox Church of Macedonia.» URL: <https://orthodoxtimes.com/>

- archdiocese-of-ohrid-we-are-the-guardian-of-our-name-as-the-orthodox-church-of-macedonia/ (accessed: 20.07.2024)) [in English].
11. Sviaty i Velykyi Sobor Pravoslavnoi Tserkvy. Biuletin Novyn, 2016 (Holy and Great Council of Orthodox Church. News Bulletin. 2016. URL: <https://holycouncil.org/news-bulletin-number-1> (accessed: 17.07.2024)) [in English].
 12. Makedons'ka Tserkva vidkhylyla spivprychastia z ukrains'kymy raskol'nykamy (Macedonian Church rejects communion with Ukrainian schismatics. URL: <https://orthochristian.com/152856.html> (accessed: 16.07.2024)) [in English].
 13. Pozitsiia Serb'skoi Pravoslavnoi Tserkvy shchodo ukrains'koho pytannia (Position of the Serbian Orthodox Church on the Ukrainian Question. URL: https://www.easterndiocese.org/news_190303_4 (accessed: 26.10.2024)) [in English].
 14. Spivsluzhinnia makedons'koi Tserkvy z Ierusalymom, Rumuniieiu, Bolhars'koiiu, Rosiieiu, Serbieiu, Hretsieiu ta Ukra'noiu na sviatii zemli (Macedonian concelebrations with Jerusalem, Romanian, Bulgarian, Russian, Serbian, Greek, Ukrainian Churches in the Holy Land. URL: <https://orthochristian.com/148429.html> (accessed: 21.07.2024)) [in English].
 15. Αποφάσεις της Αγίας και Ιεράς Συνόδου σχετικά με το εκκλησιαστικό θέμα του Κράτους της Βορείου Μακεδονίας. URL: <https://ecpatr.org/αποφάσεις-της-αγίας-και-ιεράς-συνόδου-3> (дата звернення: 16.07.2024) [in Greek].
 16. A început prima şedinţă a Sf. Sinod din 2019. Ce subiecte sunt pe ordinea de zi (The first session of the Holy Synod of 2019 has begun. What topics are on the agenda?). URL: <https://basilica.ro/a-inceput-prima-sedinta-a-sf-sinod-din-2019-ce-subiecte-sunt-pe-ordinea-de-zi/> (accessed: 26.10.2024) [in Romanian].
 17. Kancelarii Św. Soboru Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Office of the Holy Synod of the Polish Autocephalous Orthodox Church). URL: <https://www.orthodox.pl/komunikat-kancelarii-sw-soboru-biskupow-9/> (accessed: 26.10.2024) [in Polish]